

EKONOMIKA

Plánování produktivity práce v lihovarském průmyslu

663:52:331.024 3

R. OČENÁŠEK

Autor navrhuje metodiku plánování pracovníků podle jednotlivých výrob, která je založena na normách spotřeby času pro jednotlivé výrobky. Tento systém váže na sebe pracnost výrobků a objem výroby a umožňuje současně evidenci spotřeby normohodin na splnění plánu údržby.

Soustavné zvyšování produktivity práce je v našem hospodářství jedním z nejdůležitějších úkolů.

Ukazatel „produktivita práce“, vyjadřující ve státních velkoobchodních cenách hodnotu výrobků vyrobených jedním dělníkem, má být výrazem celé technické a organizační úrovně výroby, jako mechanisace a automatizace výrobních procesů, organizace práce, uplatňování pokrokové technologie a nejnovější techniky, kvalifikace kádrů a podobně.

Lihovarský průmysl, přesněji řečeno lihovarské národní podniky, podřízené hlavní správě lihovarů a škrobáren, nevyrábějí pouze lih, nýbrž také droždí, pekařské, krmné a sušené, široký sortiment lihovin a destilátů, ocet, sušené bramborové vločky, alkoholy a estery, získané z přiboudliny, butanol a aceton, potaš a jiné anorganické soli, nehledě na výrobu spadající do cizích výrobních odvětví. Ve výrobě samého lihu jsou podstatné rozdíly podle druhu zpracovaných surovin. Mimo to existují u většiny podniků údržbářské dílny a dopravní útvary.

Tato struktura našeho lihovarského průmyslu, která se vytvořila během dlouhého období vývoje a která odpovídá rozptýlenosti naší výroby částečně ještě řemeslného charakteru, vyžaduje si s ohledem na široký sortiment výrobků revisi metodiky plánování a evidence produktivity práce.

Podle platné metodiky se vyjadřuje „produktivita práce“ poměrem, zlomkem, v jehož čitateli je **hrubá výroba úhrnem** a ve jmenovateli celkový počet dělníků průmyslové činnosti, počítaje v to i dělníky pro údržbu a pomocné práce. S hlediska měření produktivity práce, zejména věrného zobrazení stupně pracovního úsilí a též s hlediska vzájemného srovnání produktivity práce buď v časové řadě nebo mezi různými podniky jeví se „hrubá výroba úhrnem“ jako veličina nehomogenní.

„Hrubá výroba úhrnem“ je hodnotovým vyjádřením celkového objemu průmyslové výroby podniku, zmenšeného a spotřebu polotovarů vlastní výroby k dalšímu zpracování v podniku (t. zv. redukce); dále je do hrubé výroby úhrnem započítána hodnota změny stavu zásob polotovarů, hodnota ve mzdě zpracovaného materiálu zákazníka a hodnota redukci výjimečně zahrnovaných do hrubé výroby.

Hodnota výroby se vyjadřuje ve státních velkoobchodních cenách. Nesourodost pojmu hrubá výroba úhrnem pramení už ze skladby SVC. Státní velkoobchodní ceny jednotlivých výrobků nejsou totiž v přímém poměru k pracnosti výrobku (k hodnotě přidané podnikem při zpracování suroviny), obecně řečeno k podílu podniku na společensky nut-

né práci potřebné ke zhotovení výrobku (v hodnotě výrobku podle SVC je už zahrnuta hodnota zpracované suroviny a pomocného materiálu). Tyto rozdíly jsou dále podrobněji rozvedeny. SVC kromě skutečných nákladů zahrnuje též zisk, který je rovněž nesourodý, poněvadž jednotlivé výrobky mají relativně různou rentabilitu.

Dalším skreslujícím vlivem při výpočtu hrubé výroby úhrnem je výjimečné započítávání hodnoty redukci lihu, spotřebovaného na výrobu lihovin a octa v podniku. Podle toho, zpracovává-li podnik cizí nebo vlastní polotovar (lih), vzrůstá nebo klesá jeho hrubá výroba úhrnem, aniž by tato změna měla reflex na objem výrobních prací podniku.

Konečně určité skreslení, i když ne v takové míře jako v předcházejícím případě, vzniká započítáváním hodnoty materiálu zákazníka při zpracování ve mzdě.

Při výpočtu produktivity práce u vyššího útvaru (na př. HS) řadí se ke skreslujícím vlivům už dříve uvedeným též vlivy organizační skladby vyššího útvaru. Podle metodických pokynů SÚP vypočítává se hrubá výroba t. zv. podnikovou metodou, je tedy hrubá výroba na př. HS součtem hrubých výrob jednotlivých podniků. Podle toho, jak se mění rozsah redukci u jednotlivých podniků, mění se i hrubá výroba vyššího útvaru.

Hrubá výroba úhrnem, jakožto jedna z hodnot určujících produktivitu práce, t. j. pracovní úsilí a účinnost výrobních zařízení, není jednoznačnou veličinou, ale jen velmi hrubým měřítkem, které ukazuje celkovou tendenci vývoje produktivity. Není však dostatečně průkazným a citlivým ukazatelem pro operativní řízení hospodářství, ať už jde o podniky nebo vyšší hospodářské útvary (hlavní správy ministerstva, odvětví a pod.).

Produktivita práce, vyjádřená v Kčs na jednoho dělníka průmyslové činnosti, může se změnit v závislosti na specifickém podílu jednotlivých výrobků na celkové výrobě, na jejich pracnosti a státní velkoobchodní ceně, na poměru objemu údržbových prací, generálních oprav a vlastních investic k celkovému objemu výroby.

Na většině našich lihovarských podniků se v posledních letech každoročně skladba výroby mění v závislosti na zemědělské výrobě a na odbytu.

Skladba sortimentu a objem údržbových prací a generálních oprav působí proto podstatně na ukazatel „produktivita práce“, stanovený podle platné metodiky.

Na výrobu výrobků v hodnotě 1000 Kčs v SVC je třeba normohodin:

Výrobek:	Počet normohodin na 1000 Kčs hodnoty	
	výrobních	celkem
surový líh melasový	4,053	12,485
surový líh bramborový	10,831	15,914
potas hydrátová	38,623	78,642
lihoviny 40 %	17,791	31,035
ocet 10 %	28,249	46,655
bramborové vločky	18,300	30,884
droždí pekařské	19,198	43,188

Ani objem údržbových prací a počet údržbových dělníků nemůže být každoročně konstantní, nýbrž mění se podle objemu plánované údržby. Při stanovení ukazatele „produktivita práce“ je také třeba přihlížet k objemu generálních oprav a investic, prováděných vlastními zaměstnanci. Při tom potřeba normohodin na údržbu, generální opravy a investice v hodnotě 1000 Kčs je zpravidla podstatně vyšší než u kteréhokoliv výrobku.

Také uvnitř jednotlivých nomenklaturních položek dochází ke změnám, které zásadně působí na produktivitu práce, stanovenou dosud platnou metodikou. Ještě v r. 1948 se jen nepatrná část lihovin lahvovala. Od roku 1949 se lahvuji veškeré lihoviny a v obalovém sortimentu se jeví za poslední dva roky tento vývoj:

Druh lihovin:	Láhve 1,0 l		Láhve 0,7 l		Láhve 0,5 l		Kapesní balení	
	1953	1954	1953	1954	1953	1954	1953	1954
lihoviny studenou cestou	55 %	40 %	15 %	10 %	30 %	50 %	—	—
řezané destiláty	35 %	25 %	35 %	10 %	28 %	30 %	2 %	25 %

Při tom roste pracnost malého balení mnohem rychleji než SVC:

1 hl tuzem. rumu 40% plněn do lahví:	1,0 l	0,7 l	0,5 l
SVC	100	109	120
potřeba normohodin	100	129	152

Podíl lahvovaného octa se zvýšil za poslední tři roky z 30 % na 90 % na celkové výrobě octa.

Z uvedených údajů vyplývá, že je třeba u podniků s výrobními programy o různé pracnosti a s různým objemem údržbových prací stanovit v plánu práce počet dělníků průmyslové činnosti na základě spotřeby normohodin na výrobu v hodnotě 1000 Kčs. Stejným způsobem je třeba stanovit počet dělníků pro údržbu, generální opravy a investice prováděné vlastními zaměstnanci.

Navržená metodika pro plánování pracovníků podle jednotlivých výrob se zakládá na normách spotřeby pracovního času pro jednotlivé výrobky. Tento systém váže na sebe pracnost výrobků a objem výroby a umožňuje současně evidenci spotřeby normohodin na splnění plánu údržby.

Takto by se také značně zjednodušilo plánování organizačních technických opatření, zaměřených na růst produktivity práce na základě změn v technologii nebo ve výrobní technice, mechanisace výrobních procesů a realizace zlepšovacích námětů. Jako výchozí údaje by při tom sloužily normy spotřeby pracovního času na výrobu v hodnotě 1000 Kčs u jednotlivých výrobků.